

ФОРМУВАННЯ ДЕОНТОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У СТУДЕНТІВ ЮРИДИЧНИХ ФАКУЛЬТЕТІВ

В.М. Савіщенко

Україна, Дніпропетровськ,

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

Становлення України як правової держави зумовлює необхідність докорінного вдосконалення не тільки законодавчої основи, а й діяльності правоохоронних органів, підвищення якості юридичної освіти.

Відомий педагог В. Стоюнін ще в XIX столітті у своїх спостереженнях дійшов до висновку, що «дуже часто можна зустріти людину, яка напам'ять скаже вам, що гласить та чи інша стаття відповідного Зводу законів, юридично пояснить вам кожную справу ... і в той же час бере під свій захист неправу сторону за своїми особистими розрахунками, використовуючи всі можливі виверти розуму, тільки б чорне зробити білим, закресливши при цьому біле». Нажаль правопорушення з боку юристів сьогодні є досить розповсюдженим явищем.

Вагомим внеском у розв'язанні проблем професійної освіти, підготовки правників є праці відомих педагогів, психологів та юристів: С.Алексеева, А.Батаршева, А.Бражнікової, М.Васильєвої, С.Гусарева, О.Жалінського, В.Карташова, Є.Клімова, М.Корольчука, В.Крайнюк, Н.Ничкало, М.Підберезького, О.Скаун, С.Сливки, А.Теймуразян та ін.

У сучасній психолого-педагогічній літературі з проблеми професійної компетентності існують різні точки зору. Найчастіше дослідники визначають компетентність, як одну із сходинок професіоналізму, тобто як систему знань, умінь, навичок, способів діяльності, психологічних якостей, необхідних для здійснення діяльності, виокремлюючи в структурі компетентності певний склад компонентів.

Ми погоджуємося з думкою М. Васильєвої про «зв'язок між поняттями «компетентність» і «професіоналізм», що логічно приводить до поняття «професійна компетентність» – інтегральна характеристика ділових і особистісних якостей фахівця, котра відбиває рівень знань і умінь, досвід, що є достатнім для здійснення мети певного роду діяльності, а також його моральну позицію».

В теорії професійної освіти (М. Васильєва, Н. Кузьміна, А. Маркова та ін.) виділили декілька видів професійної компетентності:

- соціально-психологічну – визначається як властивість індивіда ефективно взаємодіяти з людьми, які її оточують в системі міжособистісних відносин;
- комунікативну – конгломерат знань, вербальних і невербальних вмінь та навиків спілкування;
- професійно-педагогічну – здатність до продуктивного спілкування в умовах, які визначені педагогічною системою;
- спеціально-діяльнісну – володіння власне професійною діяльністю на досить високому рівні, здатність проектувати свій подальший професійний розвиток;
- особистісну – володіння прийомами особистісного самовираження, засобами протистояння професійним деформаціям особистості;
- індивідуальну – володіння прийомами самореалізації і розвитку в рамках професії, готовність до професійного зростання, здатність до індивідуального самозбереження, неохочість до професійного старіння, вміння організовувати раціонально свою працю без перевантажень часу і сил, здійснювати працю ненапружено, без втоми і навіть з освіжаючим ефектом;
- деонтологічну – інтегроване особистісне утворення, яке відображає теоретичну і практичну готовність до здійснення нормативної професійної поведінки.

Аналіз сучасного вітчизняного науково-теоретичного підґрунтя дозволяє визначити деонтологічну компетентність юриста інтегративним особистісним утворенням теоретичних знань, практичних умінь, професійно значущих якостей та досвіду, що зумовлює готовність особистості до вирішення перш за все моральних питань юридичної практики, забезпечує високий рівень професійної культури. Деонтологічна компетентність юриста не має вузько професійних меж, оскільки від нього вимагається постійне осмислення розмаїття правових, соціальних, педагогічних, психологічних та інших проблем. Слід також зазначити, що компетентність юриста потребує постійного розвитку, є динамічним особистісним утворенням, оскільки його змістовне наповнення і якісний рівень залежать від багатьох чинників: життєвого досвіду особистості, розвитку права, моралі, освіти, культури тощо.

Поряд із законом діяльність і поведінка представників всіх юридичних професій регулюється деонтологічними нормами, які відображуються у професійних присягах,

кодексах, правилах тощо. Деонтологічні правила є вираженням у концентрованому вигляді уявлень суспільства про місце, роль і завдання юристів. Вони визначають ті професійні якості, які відіграють вирішальну роль у здійсненні професійної діяльності, створюють орієнтири професійної підготовки майбутнього спеціаліста.

Дана теза в процесі підготовки фахівців передбачає перетворення деонтологічних знань в переконання. Однак у практичній підготовці вона стикається з рядом труднощів. Одна з них пов'язана з проблемою моральної свідомості юристів, яка формується лише за умов прагнення юриста до морального самовдосконалення, почуття задоволення від роботи, за наявності морального «стрижня» повсякденної поведінки. Тому виникає необхідність опанування студентами в навчально-виховному процесі системою знань у галузі етики, професійної моралі, культури, педагогіки й психології. Формування високої моральної свідомості допоможе юристам у професійній діяльності орієнтуватися в морально-психологічних, етичних ситуаціях, правильно кваліфікувати як свою поведінку, так і поведінку інших людей, розуміти систему їх мотивації. Професійне вирішення юридичних задач передбачає захист справедливості, ствердження добра, боротьбу зі злом. Захищаючи мораль, юрист зобов'язаний своїми вчинками, поведінкою, особистим життям бути моральним взірцем. Представник закону має уособлювати приклад моральності, так як ідеї про необхідність дотримання прав людини декларуються в праві, проголошують прогресивні моральні принципи. В протилежному випадку, при ігноруванні даних принципів, це може призвести до формування в суспільстві неповаги до права та закону, нігілістичних поглядів.

Деонтологічні норми висувають перед юристом високі вимоги – вміння бути вище своїх власних бажань та потреб і віддати безумовний пріоритет встановленню справедливості в суспільстві.

Тому формування деонтологічної компетентності юриста безпосередньо пов'язано з його моральною свідомістю, є невід'ємною частиною професійної підготовки юриста, покликаною через знання, сформовані моральні цінності виконувати службові завдання виправданими засобами. Отже, основними компонентами деонтологічної компетентності можна визначити:

1. Знання – інформація про навколишній і внутрішній світ людини, зафіксована у свідомості студентів шляхом викладання циклу дисциплін професійної, практичної, гуманітарної підготовки;

2. Деонтологічні вміння – психічні утворення, які полягають в засвоєнні студентів способів діяти відповідно до деонтологічних норм;

3. Деонтологічні навички – деонтологічні дії, доведені до автоматизму;

4. Правову свідомість – система сформованих ціннісних орієнтацій, устремлень, інтересів та потреб особистості, спрямованих на втілення принципів юридичної діяльності (законності, незалежності, моральності, верховенства права та ін.);

5. Професійні здібності.

Процес формування деонтологічної компетентності студентів не має вузько дисциплінарних меж і не зводить тільки до набуття знань з дисципліни «Юридична деонтологія». Адже тільки знання про належну професійну поведінку не забезпечать дотримання деонтологічних норм на практиці.

Основними шляхами формування деонтологічної компетентності майбутніх юристів є:

- деонтологізація викладання дисциплін усіх циклів – використання сугестивних методів, спрямованих на формування деонтологічних вмінь та навичків;
- насичення змісту юридичної освіти юридичними дисциплінами, активізації їх виховного потенціалу;
- орієнтації змісту дисциплін неюридичного профілю на професію;
- створення умов підготовки майбутніх юристів максимально наближених до реальної практичної діяльності – використання інтерактивних методів і форм навчання;
- узгодженість педагогічних дій в індивідуальній роботі зі студентами між психологом, куратором, викладачем та методистом;
- створення ситуацій успіху, атмосфери довіри, взаємоповаги та співпраці;
- діагностика професійних здібностей, мотивації та ціннісних орієнтацій абітурієнтів на етапі вступу до ВНЗ.

Отже, вищезазначені шляхи можуть бути концептуальною основою для розробки технології формування деонтологічної компетентності майбутніх юристів.

Надійшло до редакції 23 березня 2013 року